

Δύο πρακτικά των Γενικών Συνελεύσεων των κατοίκων του χωριού Νικειά της Νισύρου των ετών 1898 και 1899

Μαρία Καϊλα*, Κώστας Πατούρης**

Περίληψη

Ανώτατο όργανο διοίκησης της νήσου Νισύρου των Δωδεκανήσων επί Τουρκοκρατίας ήταν η Γενική Συνέλευση των κατοίκων κάθε κοινότητας της νήσου. Σε αυτήν προέδρευε ο Μητροπολίτης Ρόδου ή ο αντιπρόσωπός του στο νησί. Η Γενική Συνέλευση των κατοίκων της κοινότητας πέραν των αποφάσεων που λάμβανε για κάθε θέμα που την απασχολούσε, εξέλεγε τα μέλη των Κοινοτικών Συμβουλίων.

Από τα πρακτικά δύο Γενικών Συνελεύσεων των κατοίκων του χωριού Νικειά της Νισύρου των ετών 1898 και 1899 σύμφωνα με την αρχειακή έρευνα που ακολουθεί, προκύπτει η ύπαρξη και λειτουργία Σχολείων όπως και ίδρυση Αστικής Σχολής στο χωριό αυτό. Τα σχολεία αυτά διοικούσε σε στενή συνεργασία με τη Δημογεροντία και το ιερατείο, η Σχολική Εφορία, τα μέλη της οποίας εξέλεγε η Γενική συνέλευση των κατοίκων του χωριού.

Εισαγωγή

Η νήσος Νίσυρος των Δωδεκανήσων κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας είχε αναπτύξει αυτοδιοικητικό σύστημα δια-

---

* Η Μαρία Καϊλα είναι καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

** Ο Κώστας Πατούρης είναι υποψήφιος διδάκτορας Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

χειρίσεως των προβλημάτων και των ατομικών υποθέσεων των κατοίκων της¹. Τούτο ήταν απόρροια των προνομίων τα οποία παραχώρησε ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν Α΄ ως αποτέλεσμα αφενός μεν της εκούσιας παράδοσης της νήσου στους Τούρκους κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Ρόδου, αφετέρου του περιορισμένου φορολογικού ενδιαφέροντος της και των δυσκολιών και κινδύνων που εγκυμονούσε η παρουσία των κατακτητών στη συνεχώς απειλούμενη από τους πειρατές νήσο².

Ο μητροπολίτης Κώου Εμμανουήλ Καρπαθίου στο άρθρο του «Θεμελιώδεις διατάξεις εν αναφορά προς τόν καταστατικόν οργανισμόν τῆς κοινότητος Μανδρακίου Νισύρου», που προφανώς, παραπέμπει σε παρόμοιες διατάξεις και για τα άλλα δύο χωριά της Νισύρου, τον Εμπορειό και τα Νικειά, μας πληροφορεί ότι «ἡ κοινότης ἐκφράζει τὴν θέλησιν αὐτῆς δι' ἐτήσιων ἢ καὶ ἐκτάκτων Γενικῶν Συνελεύσεων νομίμως συγκεκροτημένων»³. Την γενική συνέλευση των κατοίκων συγκαλεί ο Μητροπολίτης Ρόδου ἢ ο νόμιμος αναπληρωτής εκπρόσωπός του και έχει τις εξής αρμοδιότητες:

«Ἀκούει τὰς λογοδοσίας καὶ ζητεῖ εὐθύνας παρά πάντων τῶν Κοινοτικῶν Συμβουλίων ἐνός ἐκάστου ἰδία, ἐξελέγχουσα τὴν διαχείρισιν ἐκάστου.

Ἐκλέγει τὰ μέλη τῶν συμβουλίων τούτων.

Ἀποφασίζει περὶ συστάσεως τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐν ταῖς σχολαῖς ἢ καταργήσεως αὐτῶν.

Καταρτίζει τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ ἀπολογισμοὺς τῶν σχολῶν.

Σκέπτεται περὶ καθορισμοῦ καὶ εἰσπράξεως τοῦ φιλανθρωπικοῦ δικαιώματος, προωρισμένου ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς σχολάς.

Ἀποφασίζει περὶ προσθήκης νέων πόρων ὑπὲρ τῶν σχολῶν.

Περὶ παντός ἔχοντος ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν Κοινότητα.

Καθορίζει τὰ εἰσιτήρια τῶν Σχολῶν.

(Πρακτ. Γεν. Συνελ. 24 Ἰουλίου 1888).

Καθορίζει τὸ ἐτήσιον ἐπίδομα τῆς τε Ἱερᾶς Μονῆς Σπηλιανῆς καὶ τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ Ποταμητίσσης ὑπὲρ τῶν Σχολῶν, καθώς καὶ τοῦ Πνευματικοῦ συμβουλίου.

Μεριμνά περὶ ὀργανώσεων καὶ προαγωγῆς ἐν γένει τῶν εκπαιδευτικῶν πραγμάτων»⁴.

I. Η Γενική Συνέλευση της 19ης Ιουλίου 1898

Η νήσος Νίσυρος, σύμφωνα με την απογραφή των κατοίκων της το 1905 είχε τρία χωριά ήτοι το Μανδράκι με 2036 κατοίκους, τον Εμπορειό με 1021 και τα Νικειά με 779 κατοίκους⁵. Οι έγγραφες πληροφορίες που υπάρχουν μας γνωστοποιούν την ύπαρξη σχολείων και στα τρία χωριά της νήσου. Στο Μανδράκι ο Γερμανός αρχαιολόγος και καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Ludwig Ross, ο οποίος επισκέφθηκε τη Νίσυρο το 1841, μας πληροφορεί ότι λειτουργούσε σχολείο ήδη προ του 1839. Στον Εμπορειό ο Κ. Φλέγερ μας πληροφορεί ότι «Σχολεία διατηρούσιν οι Εμπορειάται δύο, αρρεναγωγείον και παρθεναγωγείον», ενώ στα Νικειά υπήρχε σχολείο τουλάχιστον πρό του 1856, δεδομένου ότι από του έτους αυτού, έχουμε μαρτυρία λειτουργίας σχολείου με διδασκτήριο, το οποίο αναγέρθηκε με δωρεά της «Αδελφότητας τα Εισόδια της Παναγίας» των μεταναστών του χωριού Νικειά στην Κωνσταντινούπολη⁶.

Στο «Κτηματολόγιον τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Νικιά Ἱεράς Ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου» είναι καταχωρημένα δύο πρακτικά γενικών συνελεύσεων των κατοίκων του χωριού των ετών 1898 και 1899⁷. Το περιεχόμενό τους αναφέρεται κυρίως στην εκλογή Σχολικών Εφοριών και την εν γένει ίδρυση και λειτουργία Σχολείου.

Το πρώτο εξ αυτών με ημερομηνία 18 Ιουλίου 1898 έχει ως ακολούθως:

«Συνεδρίασις τῆς 19 Ἰουλίου 1898.

Γενική συνέλευσις τῶν πολιτῶν τοῦ χωριῦ Νικιῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α.Π. τοῦ πρωτοσυγγέλλου Τιμοθέου ἄρχεται ἡ συνεδρίασις καθ' ἣν προτάθη ἡ ἐκλογή τῆς ἐφορείας καθ' ἣν ἀνεδείχθησαν οἱ κ.κ. Ἐμμανουήλ Δ. Μονογενῆς, Νικόλαος Μ. Ἀνδριώτης, ὅστις καὶ θά εἶνε γραμματεὺς Σπύρος Ἐμμανουήλ ὅστις θά εἶνε ταμίας ἥτις θά ἐργάζηται μετὰ τῆς Δημογεροντίας.

Ἐγκρίνεται νά εὔρεθεὶ διδάσκαλος μὲ ἐτήσιον μισθόν εἴκοσι λιρῶν ὀθωμανικῶν ἀριθμ. (20) μετὰ τοῦ διατεταγμένου ἄρτου ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νά ψάλλη καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μεθ' ὃ διελύθει ἡ συνεδρίασις.

α ἐν Νικιᾷ τῆ 19 Ἰουλίου 1898

ὁ προεδρεύων

+ ὁ πρωτοσύγκελλος Τιμόθεος

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει οἱ αὐτοὶ ὑπογεγραμμένοι προσεφέρθησαν νά προσφέρωσιν ὑπὲρ τῶν σχολείων ἀπὸ δέκα ἀριθμ. (10) ὀκάδες καὶ ἀνωτέρω εἰς τὴν προαίρεση τῶν χριστιανῶν τό ποσόν ἀφιέμενον

α ἐν Νικιᾷ τῇ 19 Ἰουλίου 1898

ὁ Προεδρεύων + ὁ πρωτοσύγκελλος Τιμόθεος».

Από την πρώτη παράγραφο του πρακτικού της συνεδρίασης της 19 Ιουλίου 1898 πληροφορούμαστε ότι πρόεδρος, όπως ήταν φυσικό, της συνελεύσεως ήταν ο πρωτοσύγγελος Τιμόθεος, πρώτο δε θέμα που απασχόλησε τις εργασίες της ήταν η εκλογή της Σχολικής Εφορείας. Με την έναρξη της «*προυτάθη ἢ ἐκλογή τῆς ἐφορείας*», η εκλογή αφορούσε τις θέσεις του γραμματέα, του ταμία και ενός τρίτου προσώπου, προφανώς, εισηγούμενα ή απλού μέλους, η θέση του προέδρου ήταν εκ των προτέρων κατεληγμένη από ιερωμένο - αντιπρόσωπό του μητροπολίτη Ρόδου⁸. Η εκλογή των μελών της Εφορείας γινόταν διὰ βοῆς, ενώ στενή ήταν η συνεργασία της με τη Δημογεροντία, στο πρακτικό εξ άλλου της συνεδρίασης της 19 Ιουλίου 1898, γίνεται σαφής αναφορά «*ἐφορεία... ἣτις θά ἐργάζεται μετὰ τῆς Δημογεροντίας*»⁹. Η Σχολική Εφορεία είχε δικό της ταμείο εις το οποίο εισέρρεαν χρήματα από το «*φιλανθρωπικόν δικαίωμα ἢ σχολειακόν λεγόμενον*», από διάφορες εισφορές φόρων, δικαιωμάτων, δωρεών κ.λπ.¹⁰.

Το δεύτερο θέμα που απασχόλησε τη συνέλευση των κατοίκων του χωριού των Νικειῶν ήταν η έγκριση πρόσληψης δασκάλου και ο καθορισμός του μισθοῦ και κάποιας επιπρόσθετης των εκπαιδευτικῶν του καθηκόντων υποχρέωσης.

Το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων του χωριού και γενικότερα της νήσου, η απομόνωση της Νισύρου ελλείπει τακτικής συγκοινωνίας με τις εκτός της νήσου Ελληνικές κονότητες καθιστούσαν δυσεπίλυτο πρόβλημα την εξεύρεση δασκάλου. Η λύση του προβλήματος αυτού ήταν αρμοδιότητα της Σχολικής Εφορείας η οποία και εντέλεται από την απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως να μεριμνήσει για την πλήρωση της θέσης του δασκάλου¹¹. Η αρμοδιότητα αυτή της Σχολικής Εφορείας, οδηγούσε τα μέλη της πολλές φορές σε αυθαιρεσίες, μεροληπτικές επιλογές κ.λπ.¹². Η τελική απόφαση ανήκε στον ιερατικό προϊστάμενο, ο οποίος και έδιδε την συγκατάθεση διορισμού του δασκάλου κατόπιν της κοινῆς συνέλευσης Σχολικής Εφορείας - Δημογεροντίας - Προκρίτων¹³. Οι Σχολικοί Έφοροι ήταν άμισθοι, η θέση τους ήταν τιμητική και ήταν αρμόδιοι για την εύρεση δασκάλου, τη φροντίδα

των διδακτηριακών αναγκών του σχολείου, την προμήθεια των σχολικών βιβλίων, την πληρωμή των δασκάλων, την είσπραξη των φόρων κ.λπ.¹⁴.

II. Οι απολαβές και τα καθήκοντα του δασκάλου

Η συνεδρίαση της 19 Ιουλίου 1898 στα Νικειά της Νισύρου όρισε τον ετήσιο μισθό του δασκάλου στο ποσό των 20 οθωμανικών λιρών ή 2000 γροσίων. Δεν αναφέρεται η περιοδικότητα καταβολής του μισθού, η οποία ήταν άτακτη και σε άμεση συνάρτηση με την είσπραξη των εισιτηρίων των μαθητών, των δωρεών και εισφορών, της είσπραξης των διαφόρων φόρων, της επιχορήγησης από τις εκκλησίες ή την οικεία κοινότητα¹⁵. Πέραν του μισθού του ο δάσκαλος ελάμβανε και τον «*διατεταγμένον ἄρτον*».

Συναφές με την υποχρέωση αυτή της κοινότητας πρέπει να είναι και το περιεχόμενο της υποσημείωσης στο τέλος του πρακτικού της Συνέλευσης στην οποία αναφέρονται τα εξής: «*Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίασει οἱ αὐτοὶ ὑπογεγραμμένοι προσεφέρθησαν νά προσφέρωσιν ὑπὲρ τῶν σχολείων ἀπὸ δέκα ἀριθμ. (10) ὀκάδες καὶ ἄνωτέρω εἰς τὴν προαίρεση τῶν χριστιανῶν τό ποσόν ἀφιέμενον*»¹⁶. Η εισφορά αυτή σε κάποιο προϊόν που παρήγαγαν οι κάτοικοι των Νικειών ενδεχομένως να αφορά σίτον για την παρασκευή του «*διατεταγμένου ἄρτου*»¹⁷.

Πέραν των διδακτικών του υποχρεώσεων, η συνέλευση της 19 Ιουλίου 1898 επιφορτίζει τον δάσκαλο με την υποχρέωση «*νά ψάλλει καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν*». Η ανάθεση στον δάσκαλο παράλληλα με το παιδευτικό του έργο εκκλησιαστικών καθηκόντων είναι συνήθης και αφορά υπηρεσίες ψάλτου, ιεροκήρυκα κ.λπ. πάντα υπό τον άμεσο έλεγχο των εκπροσώπων του ιερατείου¹⁸.

Μολονότι δεν γίνεται καμμία αναφορά σε κάποιο πρότυπο εκπαιδευτικού ή στα προσόντα του δασκάλου, από τα αρχεία της Ιεράς Μητροπόλεως Κω πληροφορούμαστε τα χαρακτηριστικά του δασκάλου της εποχής εκείνης ως «*ἀνθρώπου πρό πάντων φρόνιμου καὶ ἀρετῆς, ἡλικιωμένου ὀπωσοῦν*»¹⁹.

Από τα ονόματα που υπογράφουν το πρακτικό της Συνέλευσης συμπεραίνουμε ότι στη συνέλευση δεν συμμετείχαν γυναίκες, προφανώς δεν είχαν το δικαίωμα αυτό δεδομένου ότι το γυναικείο φύλλο περιόριζε τη δραστηριότητα του στις εργασίες των χωραφιών, της οικογένειας και της οικίας του²⁰.

III. Η Γενική Συνέλευση της 20 Ιουλίου 1899

Το δεύτερο έγγραφο από το «Κτηματολόγιον τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Νικιά» της Νισύρου Ιεράς Εκκλησίας των Εισοδίων της Θεοτόκου φέρει ημερομηνία 20 Ιουλίου 1899 και το περιεχόμενο του έχει ως εξής²¹:

«Γενικῆς συνελύσεως τῶν πολιτῶν συνελθούσης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρωτοσυγγέλλου κ. Τιμόθεου τῆ 20ῆ Ἰουλίου τοῦ 1899 ἔτους ἄρχεται ἡ συνεδρίασις.

Ἐν πρώτοις ἐκλέγονται ἔφοροι τῶν Σχολείων οἱ κ.κ. Γεώργιος Σακκελαρίδης ταμίας καὶ Πασχάλης Ἰ. Πασχαλίδης γραμματεὺς. Δεύτερον ἐγκρίνεται διὰ κοινῆς συνελύσεως νά σχηματισθῆ τετρατάκτος Ἀστικὴ Σχολὴ ἔνθα θά διδάσκη εἰς διδασκαλος κατὰ τό σύστημα τῶν ἀδιαιρέτων τάξεων ἐκ βιβλίων ὠρισμένων ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως.

Διδάσκαλος προσλαμβάνεται Νικόλαος Αριστείδου ἀντί ἐτησίου μισθοῦ εικοσιδύο ἀριθμ. 22 χρυσῶν εικοσαφράγκων μετὰ τῆς ὠρισμένης κατοικίας καὶ τῶν λοιπῶν τυχηρῶν δικαιωμάτων.

Ἡ ἐφορία συσκεφθεῖσα μετὰ τῆς δημογεροντίας θέλει ἀποφανθῆ περὶ τῆς τιμῆς τῶν εἰσιτηρίων. Εἶτα σκέψεως γενομένης περὶ ἐκλογῆς ἐπιτρόπων τῆς Ἰ. Ἐκκλησίας ἐνεκρίθησαν ἀντί τοῦ τέως Δημητρίου Ζουβελέκη ὁ κ. Νικόλαος Ἀνδριώτης ἐκκλησιάρχης, γραμματεὺς δέ ὁ τῆς ἐφορίας Πασχάλης Ἰ. Πασχαλίδης ὄντος τοῦ ἐκκλησιάρχου καὶ ταμίου.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις

Ἐν Νικιά τῆς Νισύρου τῆ 20 Ἰουλίου 1899

Ὁ προεδρεύων

+ ὁ πρωτοσύγκελλος Τιμόθεος».

Ἡ γενικὴ συνέλευση των πολιτῶν των Νικειῶν της Νισύρου της 20-7-1899 ασχολήθηκε με δύο θέματα. Το πρώτο θέμα αναφερόταν στην ίδρυση τετρατάξιου Σχολείου, κατά την έκφραση του εγγράφου «τετρατάκτου Ἀστικῆς Σχολῆς» και την πρόσληψη δασκάλου και το δεύτερο στην εκλογή «ἐπιτρόπων τῆς Ἰ. Ἐκκλησίας». Ὅπως στην συνέλευση της 19 Ιουλίου 1898, ομοίως και στη συνέλευση της 20 Ιουλίου 1899, προεδρεύει ο πρωτοσύγγελλος Τιμόθεος, αντιπρόσωπος του μητροπολίτου Ρόδου. Η συνέλευση μετὰ την εκλογή δύο εφόρων των Σχολείων, του ταμιά και του γραμματέα, αποφασίζει την ίδρυση «τετρατάκτου Ἀστικῆς Σχολῆς». Στο νέο σχολεῖο «θά διδάσκει εἰς διδασκαλος κατὰ τό

σύστημα τῶν ἀδιαιρέτων τάξεων», προφανώς εννοεί την αλληλο-διδασκική μέθοδο διδασκαλίας²². Η απόφαση της γενικής συνελεύσεως των κατοίκων των Νικειών της Νισύρου να ιδρύσουν ένα ακόμα Σχολείο στα ήδη υπάρχοντα μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κοινότητα και κάτοικοι είχαν την οικονομική δυνατότητα να χρηματοδοτήσουν τη λειτουργία του²³.

IV. Τα σχολικά βιβλία - Η αμοιβή του δασκάλου

Η διδασκαλία θα γινόταν «ἐκ βιβλίων ὠρισμένων ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως». Η αναφορά αυτή έχει άμεση σχέση με το ενδιαφέρον που επέδειξε η τουρκική κυβέρνηση για το περιεχόμενο των μαθημάτων που διδάσκονταν στα ορθόδοξα χριστιανικά ελληνικά σχολεία και κυρίως τον έλεγχο τους ώστε τα διδασκόμενα βιβλία να είναι «ἐκ τοῦ Καταλόγου τῶν ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ἐγκριθέντων» παράλληλα ή και εξ αυτού του γεγονότος η Μητρόπολη της Ρόδου έλεγχε και απαιτούσε από τους ιερείς των ενοριών, τη σχολική εφορία και τους δασκάλους «τά διδασκόμενα βιβλία, πρέπει νά εἶναι εἰλημμένα ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν Πατριαρχείων»²⁴.

Στην ίδια Γενική Συνέλευση των κατοίκων του χωριού Νικειά της Νισύρου της 20 Ιουλίου 1899 αποφασίστηκε μαζί με την ίδρυση της «Τετρατάκτου Ἀστικής Σχολῆς» και η πρόσληψη συγκεκριμένου διδασκάλου. Η σύμπτωση αυτή μας οδηγεί στο συμπέρασμα της ίδρυσης του Σχολείου αυτού κατόπιν συζητήσεων και προτάσεων από τον δάσκαλο αυτό με τους προύχοντες και το ιερατείο.

Ο μισθός του δασκάλου ήταν ετησίως 22 χρυσά εικοσάφραγκα «μετά τῆς ὠρισμένης κατοικίας καί τῶν λοιπῶν τυχηρῶν δικαιωμάτων». Η εξασφάλιση στέγης από την κοινότητα για τον δάσκαλο ήταν συνήθης παροχή των συμφωνιών πρόσληψης δασκάλου²⁵. Τα «τυχηρά δικαιώματα» συνίσταντο στην προσφορά ενός άρτου την εβδομάδα στο δάσκαλο από κάθε μαθητή²⁶. Η εξοικονόμηση της αμοιβής του δάσκαλου εξασφαλιζόταν από πολλές πηγές. Οι μαθητές πλήρωναν για τη φοίτησή τους ένα ποσόν το οποίο πολλές φορές κυμαινόταν ανάλογα με την οικονομική επιφάνεια της οικογένειάς τους²⁷. Η αδυναμία πληρωμής αυτού του εισιτηρίου οδηγούσε πολλές φορές στη ματαίωση παρακολούθησης των μαθημάτων²⁸. Άλλοι πόροι οικονομικής ενίσχυσης του

σχολείου για να αντεπεξέλθει στις ανάγκες λειτουργίας του, ήταν οι διάφοροι φόροι, οι δωρεές, η ενίσχυση από την κοινότητα κ.λπ.²⁹.

Στο πρακτικό της Γενικής συνελεύσεως της 20.7.1899 δεν αναφερόταν το αντίτιμο του εισιτηρίου της φοίτησης των μαθητών, καθώς τούτο θα αποφαιζόταν σε σύσκεψη «*της έφορίας μετά της δημογεροντίας*».

Η τελευταία παράγραφος του πρακτικού αυτού έχει ως θέμα την εκλογή επιτροπής της «*Ιεράς Έκκλησίας*». Μεταξύ των εκλεγέντων συμβούλων ένας, ο γραμματέας, ήταν «*ο της έφορίας*».

Η ταυτοπροσωπία αυτή είναι άλλο ένα στοιχείο της στενής συνεργασίας της Σχολικής Εφορίας με την Εκκλησία.

Τέλος όπως και στο πρακτικό της 19-7-1898, παρατηρούμε την παντελή έλλειψη γυναικείου ονόματος στις υπογραφές των παρόντων στη συνέλευση, η οποία είναι αποκλειστικό προνόμιο και εργασία του ανδρικού πληθυσμού της κοινότητας των Νικειών της Νισύρου³⁰.

V. Συμπεράσματα

Η Γενική συνέλευση των κατοίκων των Νικειών της νήσου Νισύρου αποφάσιζε, όπως προκύπτει από τα πρακτικά των Γενικών συνελεύσεων της 19 Ιουλίου 1898 και της 20 Ιουλίου 1899, για την ίδρυση και λειτουργία του σχολείου του χωριού αυτού, εξέλεγε τη Σχολική Εφορία, καθόριζε το μισθό του δασκάλου, τη μέθοδο και τα βιβλία διδασκαλίας. Πρόεδρος της Γενικής συνελεύσεως ήταν ο Μητροπολίτης Ρόδου ή ο νόμιμος αντιπρόσωπός του, ο οποίος είχε αυτοδίκαια, και την προεδρία της Σχολικής Εφορίας. Από τα δύο πρακτικά των Γενικών συνελεύσεων των ετών 1898 και 1899 προκύπτει η απόλυτη κυριαρχία της εκκλησίας και του Ιερατείου, στην λειτουργία και τον έλεγχο των Σχολείων του χωριού αυτού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η Γενική Συνέλευση των κατοίκων του χωριού Νικειά της Νισύρου της 19ης Ιουλίου 1898

Συνεδρίαση της 19 Ιουλίου 1898

Η γενική συνέλευση των κατοίκων του χωριού Νικειά της Νισύρου της 19ης Ιουλίου 1898. Ο πρόεδρος της συνέλευσης ο κ. Νικόλαος Μουζιός και οι γραμματείς ο κ. Νικόλαος Μουζιός και ο κ. Νικόλαος Μουζιός. Η συνέλευση αποφάσισε να προχωρήσει στην ίδρυση σχολείου στο χωριό. Η συνέλευση αποφάσισε να αγοράσει κτήματα στο χωριό. Η συνέλευση αποφάσισε να εκδώσει προκήρυξη για την ίδρυση σχολείου στο χωριό. Η συνέλευση αποφάσισε να εκδώσει προκήρυξη για την ίδρυση σχολείου στο χωριό.

Σύμφωνα με τη Νικειά της 19 Ιουλίου 1898

Ο Πρόεδρος

Ο Γραμματέας

Η Συνέλευση

Η γενική συνέλευση των κατοίκων του χωριού Νικειά της Νισύρου της 19ης Ιουλίου 1898. Ο πρόεδρος της συνέλευσης ο κ. Νικόλαος Μουζιός και οι γραμματείς ο κ. Νικόλαος Μουζιός και ο κ. Νικόλαος Μουζιός. Η συνέλευση αποφάσισε να προχωρήσει στην ίδρυση σχολείου στο χωριό. Η συνέλευση αποφάσισε να αγοράσει κτήματα στο χωριό. Η συνέλευση αποφάσισε να εκδώσει προκήρυξη για την ίδρυση σχολείου στο χωριό. Η συνέλευση αποφάσισε να εκδώσει προκήρυξη για την ίδρυση σχολείου στο χωριό.

Σύμφωνα με τη Νικειά της 19 Ιουλίου 1898

Ο Πρόεδρος

Ο Γραμματέας

Η Συνέλευση
 Αποφάσισε να προχωρήσει στην ίδρυση σχολείου στο χωριό.
 Αποφάσισε να αγοράσει κτήματα στο χωριό.
 Αποφάσισε να εκδώσει προκήρυξη για την ίδρυση σχολείου στο χωριό.

Γεωργίου Δ. Κωνσταντίνου
 Νικόλαου Μουζιού
 Νικόλαου Μουζιού
 Νικόλαου Μουζιού
 Νικόλαου Μουζιού

Γεωργίου Δ. Κωνσταντίνου
 Νικόλαου Μουζιού
 Νικόλαου Μουζιού
 Νικόλαου Μουζιού

Σημειώσεις

1. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου Μητροπολίτου Κω, «Θεμελιώδεις διατάξεις ἐν ἀναφορὰ πρὸς τὸν καταστατικὸν ὄργανισμὸν τῆς κοινότητος Μανδρακίου», *Νισυριακά Χρονικά*, τεύχ. 34, Αθήνα, Ιούνιος - Αύγουστος 1960, σελ. 11.

2. Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού*, τόμ. Γ', σελ. 111· ἐπίσης του ἰδίου, τόμ. Β', *ὄπ. παρ.*, σελ. 348 και 353.

3. Πράγματι ἀπὸ την ἀλληλογραφία του μητροπολίτη Ρόδου Ἰωακείμ με τον ηγούμενο Κύριλλο τῆς Ἱεράς μονῆς Παναγίας Σπηλιανῆς στο Μανδράκι τῆς Νισύρου πληροφορούμεθα την ομοιότητα των συνηθειῶν και του τρόπου διοικήσεως του χωριού των Νικειῶν με το Μανδράκι τῆς Νισύρου και ταυτόχρονα την καθοδήγησι και τον ἔλεγχο και των δύο χωριῶν ἀπὸ τον ἀντιπρόσωπο του μητροπολίτη Ρόδου στη Νίσυρο, τον ηγούμενο τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς, βλ. *Σπηλιανῆς Αρχεῖον*, τόμ. Α', ἐκδ. Εταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, Αθήνα, 1999, σελ. 555, 556, 557, 560 και 561.

4. Εμμ. Καρπαθίου, *ὄπ. παρ.*

5. Εμμ. Καρπαθίου, *Αρχεῖον Ἱεράς Μητροπόλεως Κω*, τόμ. Γ', Αθήνα, 1961, σελ. 33.

6. Βλ. Γ.Θ. Βεργωτή, «Η ἐκπαίδευσις εἰς την νῆσον Νίσυρον», *Νισυριακά*, τόμ. 5, ἐκδοσι Εταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, Αθήνα, 1976, σελ. 268· Κ. Φλέγερ, *Η νῆσος Νίσυρος και αἱ θέρμαι αὐτῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει*, 1899, σελ. 15 και Γαβριήλ Σακελλαρίδης, «Το "Θεολόγιον" Δημοτικόν Σχολεῖον Νικειῶν Νισύρου», ἀπὸ τα *Νισυριακά Χρονικά* στην Εταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, τόμ. Β', ἐκδ. Εταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, Αθήνα, 1959, σελ. 652. Αναφέρω τις πληροφορίες του Κ. Φλέγερ για την ὑπαρξὴ Παρθεναγωγείου στον Ἐμπορειὸ τῆς Νισύρου με ἐπιφύλαξη. Η πληροφορία αὐτὴ δὲν ἔχει διασταυρωθεῖ ἀπὸ ἄλλη πηγή.

7. Βλ. *Κτηματολόγιον τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Νικιά Ἱεράς Ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου*, στη βιβλιοθήκη του ναοῦ, Νικειά Νισύρου, 1877.

8. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, *Αρχεῖον Ἱεράς Μητροπόλεως Κω*, τόμ. Α', Αθήνα, 1958, σελ. 120, «ἐκλογὴν ἐποίησαν κοινῶ ἵνα διορισθῶσι δύο Ἐπίτροποι οἵτινες ὀφείλουσι κυβερνᾶν καὶ ἐμπιπτούσας ὑποθέσεις τοῦ αὐτοῦ Σχολεῖου καὶ ἐπάνω εἰς αὐτοὺς νὰ εὐρίσκειται ὁ κατὰ καιροῦς Ἀρχιερεὺς ναζίρης καὶ ἐξουσιαστής, καὶ παρὰ γνώμης αὐτοῦ νὰ μὴ ἤμποροῦν νὰ ἐνεργοῦν καμμίαν ὑπόθεσιν», ἐπίσης βλ. *Σπηλιανῆς Αρχεῖον*, τόμ. Α', ἐκδ. Εταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, Αθήνα, 1999, σελ. 566· Εμμ. Καρπαθίου, *ὄπ. παρ.*, σελ. 11 και 123· Ἀνδρέα Σεραφετινίδη, *Το σχολεῖον τῆς Λέρου κατὰ το ἔτος 1838*, τόμ. Β', Δωδεκανησιακόν Αρχεῖον, ἐν Αθήναις, 1956-1957, σελ. 229 και Νικολάου Ζαρακα, «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσις ἀπὸ του 1846 μέχρι του 1947 στο Πυλί τῆς Κω», ἀνάτυπον ἀπὸ τα *Δωδεκανησιακά Χρονικά*, Αθήνα, 1974, σελ. 6.

9. Διὰ την δια βοῆς ἐκλογὴ τῆς Σχολικῆς Εφορίας στις Γενικὲς συνελεύσεις των κατοίκων, βλ. Κωνσταντίνου Παπαμανώλη, «Η ἐκπαίδευσις στο

χωριό μου στα χρόνια της σκλαβιάς», *Δωδεκανησιακόν αρχεῖον*, τόμ. Γ', εν Αθήναις, 1958, σελ. 282· επίσης Εμ. Καρπάθιου, *όπ. παρ.*, σελ. 11: «Αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν κοινοτικῶν Συμβουλίων λαμβάνονται διὰ βοῆς καὶ οὐχὶ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας».

10. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, *όπ. παρ.*, σελ. 11, ἀρθρ. 23: «Ἡ ἐφορία εἰσπράττει τὸ φιλανθρωπικόν δικαίωμα ἢ σχολειακόν λεγόμενον, διατιθέμενον ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῶν Σχολῶν».

11. Βλ. Κωνσταντίνου Παπαμανώλη, *όπ. παρ.*, σελ. σ. 282.

12. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Δ', *όπ. παρ.*, σελ. 32: «... ὑπάρχει ἀνεκαθεν ἐπὶ δεκαετηρίδας Ἐφοροταμίας τῶν Σχολῶν καὶ διευθύνει αὐτάς πάντοτε κατὰ τὴν ἀπολυταρχικὴν αὐτοῦ βούλησιν, κατὰ τινων μὲν τῶν διδασκάλων ὡς θύελλα καταστρεπτικῆ ἐπιπίπτων, εἰς δὲ τίνας αὐτῶν ὡς χαρίεσσα Ἴρις ἐπιφαινόμενος» καὶ Νικ. Ζάρακα, *όπ. παρ.*, σελ. 3 καὶ 8.

13. Βλ. Νικ. Ζάρακα, *όπ. παρ.*, σελ. 8 καὶ *Σηλιανῆς Αρχεῖον*, *όπ. παρ.*, σελ. 566.

14. Βλ. Νικ. Ζάρακα, *όπ. παρ.*, σελ. 7 καὶ 8.

15. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Α', *όπ. παρ.*, σελ. 119, 120, 121· του ἰδίου, τόμ. Γ', *όπ. παρ.*, σελ. 48.

16. Ἡ πενία καὶ ἡ ἀνέχεια καθιστοῦσε τις εἰσφορές γιὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου ἐξαιρετικὰ δύσκολες, ἰδιαίτερα βέβαια ὅταν δὲν ἦταν σε εἶδος τροφίμων, ἀλλὰ σε νόμισμα. Προφανῶς ἡ δυσκολία αὐτή, οδήγησε στὴν εἰσφορά «κατὰ τὴν προαίρεση τῶν χριστιανῶν».

17. Στὸν Ὀλυμπο τῆς Καρπάθου «ὁ κάθε μαθητὴς ἐπρεπε κάθε Δευτέρα νὰ φέρει στοῦ δασκαλοῦ του κι ἀπὸ ἓνα κριθαρένιο ψωμί τὸ «Δευτεριάτικο», τὰ ψωμιά αὐτὰ ὁ κάθε δάσκαλος τὰ πουλοῦσε στὶς φτωχὲς οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ», βλ. Κωνσταντίνου Παπαμανώλη, *όπ. παρ.*, σελ. 282.

18. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Α', *όπ. παρ.*, σελ. 120: «ὀφείλει ἐπιμελεῖσθαι καλῶς τοὺς αὐτῶ δοθησομένους μαθητὰς παρά τῶν Ἐπιτρόπων· προσέτι καὶ ἐκφωνεῖν λόγον εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆ προσταγῆ τοῦ Ἀρχιερέως».

19. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Β', *όπ. παρ.*, σελ. 54· ἐπίσης Ἀνδρέας Σεραφετινίδη, *όπ. παρ.*, σελ. 232, παράγραφος 2.

20. Βλ. Νικολάου Χαλιάσου, «Σελίδες ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς Δωδεκανήσου», *Νισυριακὰ Χρονικά*, τόμ. 18, ἐκδ. Γνωμαγόρα Αθηνῶν - Πειραιῶς, Αθήνα, 1957, σελ. 14: «Ἡ συνέλευσις περὶωρίζετο μόνον εἰς τοὺς ἀνδρας, διότι οὐδαμοῦ ὑπογράφονται καὶ γυναῖκες».

21. Βλ. *Κτηματολόγιον τῆς εν τῷ χωρίῳ Νικιά Ἱεράς Ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου*, Ββλιοβλήθηκη του ναοῦ, Νικεῖα Νισύρου, 1877.

22. Βλ. Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου Δ.Φ., *Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, τόμ. Α', εν Αθήναις, 1936, σελ. XXII: «Ὡς βοηθοὶ τῶν διδασκάλων ἐτάττοντο οἱ μείζονες (jeniors) οἵτινες, λόγω τῆς ἡλικίας καὶ λόγω τῆς μαθήσεως, ἤσαν ἱκανοὶ νὰ διδάξωσι τοὺς μικρότερους τῶν κατωτέρων τάξεων μαθητὰς».

23. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Γ', *όπ. παρ.*, σελ. 48: «ἡ εὐάρεστος ἢ μὴ κατάστασις ἐκάστου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος ὑπάρχει ἀνάλογος τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως»· και του ἰδίου «ἡ στέρησις ἐπήγαξε μέχρι τοῦδε ἀπὸ τὸ δυσοικονόμητον τῶν ἀναγκαιούτων πόρων πρὸς μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν παρεπομένων ἄλλων ἐξόδων».

24. Βλ. Γ. Βεργωτή, *Ἡ ἐκπαίδευσις στο «Κοινό» τῆς Ρόδου κατὰ τὴν ο-θωμανοκρατία*, Ρόδος, 1995, σελ. 66· ἐπίσης βλ. Εμμ. Καρπαθίου, *όπ. παρ.*, σελ. 101: «εἰσῆχθησαν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐκπαιδευτηρίοις τῆς κατωτάτης ἐκπαίδευσεως βιβλία ἐπιλήψιμα καὶ κατεσχέθησαν παρὰ τῆς ἐπιτοπίου Ἀρχῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τοιοῦτον ἀπάδει πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Σεβ. Αυτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, ἀξιούμεν ὅπως ἀπέχγητε...».

25. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Α', *όπ. παρ.*, σελ. 120: «Ἔτι νὰ πληρῶ-ωσι καὶ τὸ κίρην (εννοεῖ τὸ ἐνοίκιο) τοῦ ὀσπητίου».

26. Ὁ Ἄρτος αὐτὸς ἐδίδετο στο δάσκαλο συνήθως κάθε Δευτέρα, γι' αὐτὸ και ἡ ἀμοιβὴ αὐτὴ ἐλέγετο «Δευτεριάτικο». Στὴ Σύμη μάλιστα υπήρχε Σχολεῖο που ονομάζετο «Κουλουράδικο», ἐπειδὴ οἱ μαθητὲς πρόσφεραν στο δάσκαλό τους ψωμί σε σχῆμα κουλούρας, βλ. Γ.Θ. Βεργωτή, *Ἡ Εκπαί-δευσις εἰς τὴν Σύμην*, Ρόδος, 1968, σελ. 23, υποσ. 3.

27. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Γ', *όπ. παρ.*, σελ. 48: «οἱ δὲ εὐπορού-ντες γονεῖς τῶν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις φοιτῶντων μαθητῶν, ὅπως γενναιότερον προσφέρωσι τὸ τοῦ εἰσιτηρίου δικαίωμα»· ἐπίσης του ἰδίου, τόμ. Α', *όπ. παρ.*, σελ. 120: «συνάζωνται τὰ μὲν πεντήκοντα ἀπὸ ταῖς ἐκκλησίαις, τὰ δὲ ἄλλα πεντήκοντα ἀπὸ τοῦς παῖδας ὁποῦ ἔχουν νὰ μαθητεύωνται καὶ ἀπὸ ἐλεημοσύνας τῶν χριστιανῶν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀπὸ τὴν Κοινότητα τῆς χώρας».

28. Βλ. Ν. Ζάρακα, *όπ. παρ.*, σελ. 7.

29. Βλ. Εμμ. Καρπαθίου, τόμ. Β', *όπ. παρ.*, σελ. 115 ὅπου προσδιορίζονται οἱ πηγὲς ἐξοικονομήσεως τῶν εἰσοδημάτων τῶν σχολείων τῆς πόλεως Κω.

